

AJÁNLÁS

A baróti székhelyű Tortoma Kiadó Borbáth László életrajzának megjelentetésével nagymértékben hozzájárult az 1848–49-es forradalom és szabadságharc erdővidéki eseményeinek feltárásához. A régió ugyanis mind hadszíntérként, mind hadiipari bázisként meghatározó szerepet játszott Háromszék önvédelmi harcában. A törvényhatóság lakosságának önfeláldozása nagyon sokat jelentett a főhadszíntéren küzdő magyar erők számára, mivel 1848 decemberében, ebben a rendkívül kritikus időszakban jelentős császári erőket kötött le. Az eseményekről Nagy Sándor és Egyed Ákos korszakalkotó munkái mellett Csikány Tamás, Demeter Lajos és Demeter László publikációiból nyerhetünk egyre teljesebb képet. Ez-

zel szemben az erdővidéki kiegészítésű alakulatokról csak nagyon kevés információval rendelkezünk. Ezt a hiányt enyhíti a budapesti Hadtörténeti Intézet és Múzeum munkatársának, Süli Attilának a szabadcsapat szervező és parancsnok Borbáth Lászlóról készített életrajza. A szerző elsősorban Borbáth László 1848–49-es tevékenységére összpontosít, hiteles képet rajzolva annak életútjáról, motivációiról és harctéri tevékenységéről, emlékezetének ápolásáról. Az életrajz tudományos kutatásokra épülve, ugyanakkor népszerűsítő formában vázolja fel Kossuth Lajos erdővidéki kapitányának életútját, így a kiadványt lektorként minden korosztály számára a legőszintebben tudom ajánlani.

Hermann Róbert DSc.,
HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum
parancsnokának tudományos helyettese
(Budapest)

SÜLI ATTILA:

KOSSUTH LAJOS ERDŐVIDÉKI KAPITÁNYA: BORBÁTH LÁSZLÓ

BEVEZETÉS

Ezen kis életrajznak a címe mind szimbolikus, mind megtevésztő értelmű lehet. Megtevésztő, mert nem csak Borbáth László volt az egyetlen erdővidéki származású honvédtiszt, aki az 1848–49-es forradalom és szabadságharc hadseregében kapitányi rangot viselt. Ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a Borbáth László által alapított szabad lovas csapat, amelynek tagjait a köznyelvben „Borbáth-huszároknak” is nevezték, volt az egyetlen olyan erdővidéki kiegészítésű alakulat, mely függetlenségét 1849 júniusáig megőrizte.

2011. november 29-én volt a Székely Nemzeti Múzeum Bartók Termében a *Nemzetőrség, a honvédség és a Kossuth-szabadcsapat* címet viselő könyvemnek a bemutatója. Munkámat Demeter Lajos sepsiszentgyörgyi helytörténész ismertette, aki a hallgatóság figyelmét felhívta arra a tényre, hogy Háromszéken is létezett szabadcsapat, nevezetesen Borbáth László lovas százada. Időközben a Hadtörténelmi Közlemények hasábjain külön tanulmányban vázoltam fel a vadász- és szabadcsapatok 1849. évi erdélyi történetét, és röviden összefoglaltam az erdővidéki lovas szabadcsapatról előkerült adatokat. Ez adta meg az ösztönzést, hogy

a szabadságharc e feledésbe merült személyéről és alakulatáról további kutatásokat végezzek, majd az eredményeimet egy önálló stúdióban foglaljam össze. Munkámban elsősorban Borbáth László 1848–49-es tevékenységét szándékozom felvázolni, röviden kitérve a korábbi és későbbi tevékenységére.

Kutatásaim során kerültem kapcsolatba Demeter Lászlóval, a baróti székhelyű Tortoma Kiadó igazgatójával, aki felajánlotta, hogy a Borbáth Lászlóról készített életrajzot a kiadó *Híres emberek* sorozatában megjeleníti. Az már csak a sors játéka, hogy a sorozat első köteteként megjelenő Benedek Elek életrajzhoz annyiban kapcsolódik Borbáth Lászlóé, hogy a „nagy mesélő” az általam gyermekként olvasott *Édes anyaföldem* című kötetében utalt Borbáth Lászlóra, a bibarcfalvi 48-as hagyományokat felelevenítő fejezetben.

Itt szeretnék köszönetet mondani a munkám elkészítésében nyújtott önzetlen segítségért lektoromnak, Hermann Róbertnek, aki gazdag anyaggyűjtését a rendelkezésemre bocsátotta, Kedves Gyulának az értékes szakmai tanácsaiért, Demeter Lajosnak, a sepsiszentgyörgyi Bod Péter Megyei Könyvtár munkatársának és Németh Györgynek, a Magyar Országos Levéltár szakreferensének.

BORBÁTH LÁSZLÓ CSALÁDI KÖRNYEZETE ÉS A KATONAI PÁLYAFUTÁSA 1848-IG

A székely primipilusi családból származó Borbáth Ferenc és Máté 1677. június 12-én nyertek nemességet I. Apafi Mihály erdélyi fejedelemtől, lakhelyük után „száldobosi” előnévvel. Leszármazottaik közül Pál Bibarcfalvára költözött, fia Dániel a későbbiek folyamán Bardóc fiúszerék járási előjárója, az-az dullója volt. Borbáth Dánielnek és feleségének, Intze Annának három fiúgyermekke született: Sámuel (1809), László (1814) és József (1820). Borbáth László tehát 1814. június 7-én született Bibarcfalván, református, székely nemesi család sarjaként. A bibarcfalvi református egyházközség anyakönyve szerint keresztelődött 1849. június 14-én került sor, amikor „N[eme]s. Dullo Borbát Dániel Urnak feleségétől Intze Annától Lászlót” keresztvíz alá tartotta a főkeresztapa. Tizenöt évesen, 1829. november elsején belépett a II. (székely) huszárezredbe közvitéztként. Motivációit források hiányában nem ismerjük. Nem lehet kizárni, hogy a család a határőri összeírás hatálya alá tartozott, mivel azonban módosabbak voltak, így feltehetőleg ki tudták állítani a remondát. Amennyiben önkéntesként lépett be, akkor döntésében szerepet játszhatott a magyar és erdélyi köznemesi családok nehéz anyagi helyzete és a kalandvágy. Az 1830-es években megnősült és feleségül vette Szabó Juliannát, akitől 1837-ben Pál keresztnevről fiúgyermekke született.

A II. székely határőr huszárezred ezredesi és alezredesi osztályai Háromszéken, az

I. őrnagyi Csíkban és Gyergyóban, míg a 2. őrnagyi osztály Aranyosszékben és a vármegyékben állomásoztak. A 2. őrnagyi osztály I. századának székhelye az aranyosszéki Bágyon volt, és ennek a századnak az állománya – egy szakasz kivételével (hidasi) – székelyekből állt. A 2. század és az osztályparancsnokság központja Tövisen volt, szakaszai pedig Alsó-Fehér, Torda és Hunyad vármegyékben elhelyezve, túlnyomórészt román állománnyal. Az erdővidéki székely huszárok az ezredesi osztály 2. századát adták, ennek Nagyajta volt a székhelye.

Borbáth László szűkebb hazája Erdővidék volt, amely földrajzilag magába foglalta az Olt-völgyet, a Kormos-Lángos- és Barót-patak vidékétől terjedő területet, közigazgatásilag nem volt egységes régió. Miklósvárszék Háromszékhez, Bardóc-fiúszerék Udvarhelyszékhez, emellett néhány község Felső-Fehér megyéhez tartozott. (Felsőrákos, Ágostonfalva, Apáca, Ürmös) Ezzel szemben katonai igazgatási szempontból mind Miklósvárszék, mind Bardóc-fiúszerék a 15. (2. székely) határőrrezred, illetve a II. (székely) határőr huszárezred hadkiegészítési területéhez tartozott. A határőrök szabad székelyek voltak, akik földdel is rendelkeztek. Ugyanakkor a határőrgyalogezredek férfitagjainak 18 és 50 év között katonai szolgálatot kellett teljesíteniük. A huszár családoknál csak egy férfi volt kötelezve a határőri szolgálatra, ennek azonban súlyos ára volt, mivel a ló felszerelésről is gondoskodniuk

kellett. A határőröknek a rendes szolgálat mellett évente 50 napot különféle gyakorlatokon kellett tölteniük. Elsődleges feladatuk a határok őrzése volt, de háború esetén a hadszínterre is vezényelhették őket. A családok mindennapi életüket csak a katonai törvények szerint élhették, ugyanez vonatkozott a gyermekeik iskoláztatására és nevelésére. Emellett a határőröknek kellett gondoskodniuk a ruházatukról, felszerelésükről, tisztjeik eltartásáról és még sok más olyan teherről, amelye-

ket csak nehezen tudtak teljesíteni. A fentiek alapján nem véletlen, hogy Háromszék határőr lakossága mindenképpen szabadulni akart az 1764. óta ráerőszakolt kényszertől.

Ezzel szemben Borbáth László önként vállalta a határőri szolgálatot. 1831. november 1-jétől tizedessé, 1838. március 28-án pedig örmešťerré léptették elő. Mivel a vezényleti és szolgálati nyelv német volt Borbáth gyorsan elsajátította azt, úgymint a román nyelv használatát.

AZ 1848–49-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC KATONÁJAKÉNT

1848 meghatározó fordulatot hozott a székely határőrök életében, mivel elérkezettnek látták az időt sérelmeik orvoslására. 1848. április 26–27-én az erdélyi vármegyékbe kivézenyelt 4 század háromszéki székely határőr Gál Dániel és Németh László illyefalvi ügyvédek buzdítására megtagadta az útnak indulást, mert elterjedt az a hiedelem, hogy az olasz hadszínterre kerülnek. Egyben megakadályozták, hogy Háromszékből 1700 db puskát kivigyenek javítás céljaira. A századok visszatértek falvaikba, a fegyvereket pedig visszavitték Sepsiszentgyörgyre. A székely határőrség bomlásának jelei aggodalommal töltötte el az Erdély rendi legfőbb végrehajtóhatalmaként funkcionáló főkormányzések (gubernium) vezetését, amelyhez hozzájárult Anton Puchner br., altábornagy, főhadparancsnok erélyes tiltakozása. A félelem, hogy a vármegyékben jelentkező parasztmozgalmak letörésére, és a határőrizetre nem lesz megfelelő erő, cselekvésre készítette főkormányzéseket. Küldötteik által el-

érték a kiindulást és a fegyverek kiszolgáltatását. Ennek ellenére a székelység egyik legnagyobb sérelmének számító határőri intézmény megszüntetését vagy legalább átalakítását 1848-ban gyakorlatilag nem sikerült megoldani. Az erdélyi országgyűlés által elfogadott III. tck. (nemzeti fegyveres erőről) a székely határőrséget ugyan nemzetőrséggé nyilvánította, ennek szentesítését az uralkodó azonban elutasította. Így egyelőre maradt minden a régióban. Bár 1848 szeptemberében a magyar országgyűlés – Berde Mózes háromszéki képviselő javaslatára – eltörölte az erdélyi határőrség intézményét, ez az engedmény már túl későn jött ahhoz, hogy az eredményt gyakorlatban is érvényesítsék. Emellett 1848 nyarán a 15. (2. székely) határőrezred egyik zászlóalját – köztük az erdővidéki századokat –, illetve a II. székely huszárezred alezredesi osztályát a Délvidékre vezényelték a szerb felkelők ellenében. Az otthon maradt székely határőr századok részt vettek az agyagfalvi székely nemzeti gyűlésen és a

Tábori jelenet

székely tábor harcaiban. Az utóbbiban a székely huszárak három századdal voltak jelen, parancsnokuk br. Szentkereszty Zsigmond őrnagy volt. A határőrök mellett a nemzetőrségek, illetve a gr. Kálnoky Dénes által, Erdővidék nemesi ifjaiból szervezett vadászcsapat támogatták a székely tábor harcot. Az utóbbi azonban a magyarsárosi ellenséges rajtaütés során jelentős veszteséget szenvedett.

A marosvásárhelyi vereség után (1848. november 5.) a székely tábor feloszlott, a 12.

honvédszászlóalj katonái, a Mátyás-huszárok, a háromszéki határőrök és nemzetőrök Háromszékre vonultak vissza. Erdővidék 1848. november végétől hadszíntérré vált. Emellett fontos szerepet játszott a háromszéki önvédelmi harc hadiipari bázisának megteremtésében, mivel a bodvaji és füleli vashámorok biztosították Gábor Áron számára a nyersanyagot az ágyúöntéshez. Háromszék vezetői – élén Berde Mózes kormánybiztossal – az önvédelmi harc felvállalása mellett döntöttek. A haderőszervezés

Székely huszár

kiemelkedő irányítói voltak Berde Mózes kormánybiztos, a társadalmi egységfront létrehozója, illetve Gábor Áron, az önálló székely tüzérség megteremtője. Emellett fontos szerepet játszott még Gál Dániel, a kiskomité vezetője és Gál Sándor őrnagy, 1849 januárjától pedig a Berdét váltó Németh László kormánybiztos. Erdővidéken a harcok folyamatosak voltak, melynek elsődleges áldozata a polgári lakosság volt. December 10-én

August Heydte császári őrnagy katonái felgyújtották Köpecet, a lakosság egy részét pedig lemészárolták. A háromszéki székely tábor erői rövidesen visszafoglalták Erdővidéket, mire Puchner kénytelen volt újabb erőket elvonni a főhadszínterről. A kis Háromszék és Erdővidék gigászi küzdelme jelentős mértékben hozzájárult a József Bem vezérőrnagy vezette észak-erdélyi magyar hadtest sikeres ellentámadásához. A beérkező erősítésekkel a császári csapatok erőfőlénybe kerültek, így a háromszéki erők december 24-én vereséget szenvedtek Hídvég-nél. Emellett a közel 10 ezer fős haderő ellátása kimerítette a törvényhatóság erőforrásait, így fegyverszüneti tárgyalásokba kezdtek az erdélyi főhadparancsnoksággal, amely január 2-án Árapatakon fegyverszüneti szerződés kötésével zárult.

Források hiányában csak feltételezni tudjuk, hogy Borbáth László a fenti harcokban részt vett, mivel a százada ebben az időszakban Háromszéken állomásozott.

A fegyverszüneti szerződés megkötésével egyidejűleg a szék vezetői egy küldöttséget menesztettek ellenséges területeken át Kolozsvár felé, amelynek tagjai közt megtaláljuk a radikális Macskási Antalt és a későbbi történetírót Jakab Eleket. A küldöttség december 30-án érkezett meg Kolozsvárra, később fogadta őket Beöthy Ödön országos teljhatalmú biztos „elragadó lelkesedéssel”. Feltehetőleg tőlük értesült a teljhatalmú biztos a megkezdett tárgyalásokról, így a törvényhatóság élére új kormánybiztosát állított Németh László ügyvéd, volt illyefalvi országgyűlési követ személyében.

Az 1849. január 12-én, a Marosvásárhelyt elfoglaló Bem futárokat menesztett Háromszékre, felszólítva a lakosságot a csatlakozásra. Egyben kinevezte Gál Sándor őrnagyot ezredesnek és a 14. (1. székely) határőrezred parancsnokának. Ennek hatására a január 15-én, Kézdimartonfalván tartott gyűlésen a szék vezetői felmondták az árapataki szerződést és a határozatokat január 24-én lovas futárok vitték a településekre, elrendelve a fegyveres erő ismételt táborba szállását. Ezután Gál benyomult Csíkszék területére és felszámolta Franz Dorsner ezredes katonai kormányzatát. A következő időszak legfontosabb feladata volt a székelység mozgósítása és a Bem tábornok főszeregéhez való

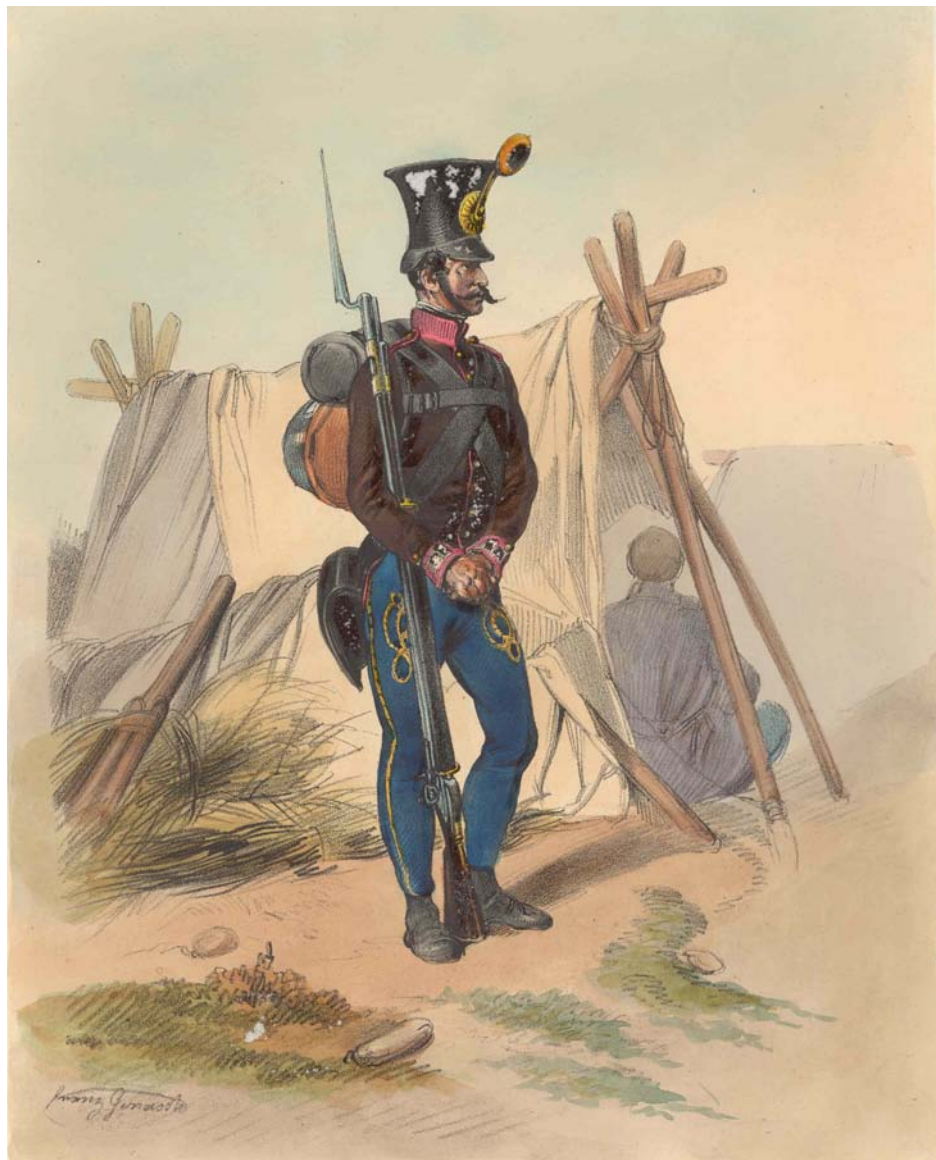
csatlakozása volt. A feladatot Németh László háromszéki, illetve Mikó Mihály csíkszéki kormánybiztosok, Gál Sándor ezredes, valamint a Bem által a táborból hazaindított Kiss Sándor alezredes végezték. Az eredmények azonban csak február elejére mutatkoztak, Gál február 9-én indult Bemhez 5 gyalog zászlóaljjal, három század lovassal és egy hatfontos üteggel, Kiss pedig 10-én a 12. honvédzászlóaljjal, két lándzsás székely zászlóaljjal, 4 század lovassal. Ezzel azonban Erdővidéken az új helyzet állt elő, mivel a régió határos volt az ellenséges, a császári csapatok által ellenőrzött területekkel. Úgy az ott hon maradt lakosságból meg kellett szervezni a terület védelmét.

A SZABADCSAPATSZERVEZŐ ÉS PARANCSNOK (1849. FEBRUÁR)

Az erdővidéki „véderő” megszervezésében két bibarcfalvi születésű honvédtiszt játszott meghatározó szerepet. Mindketten Kiss Sándor alezreddel tértek haza, korábban a Délvidékre kimozdított háromszéki határőrzászlóalj kötelékében küzdöttek. Szabó Nándor őrnagy és Szabó Károly százados testvérek voltak. Az előbbi a háromszéki határőrezred 3. zászlóaljának kiállításával, az utóbbi pedig erdővidéki térparancsnokként (1849. február 3.) a helyi haderőszervezésben ért el eredményeket. Kettőjük munkáját önzetlenül támogatta br. Rauber Ferdinánd Bardóc-fiúszéki királybíró, akinek Szabó Károly térparancsnok február 14-én felhatalmazást adott a haderő szervezési és ellátási ügyekben. Az utóbbi azonban némi feszültséget gerjesztett Rauber és a frissen ki-

nevezett udvarhelyszéki kormánybiztos K. Horváth János között. K. Horváth ugyanis intézkedési jogkörre tartott igényt a közigazgatásilag Udvarhelyszékhez tartozó Bardóc-fiúszék felett. Rauber azonban elutasította a kettős függést. Kijelentette, hogy vagy az erdővidéki térparancsnoksághoz tartozik, vagy lemond. Eddigi szervezési eredményeit az udvarhelyszéki kormánybiztoshoz február 19-én írt levelében így foglalta össze: „Az ide mellékelt felhatalmazásomat láthatják, s’ egyszersmind tudatom, hogy én a ’Háromszéki Térparancsnokságtól függek, folyó hó 17-ről költ az iránti rendeletekre, hogy a’ népet össze íratatnám 17^{től} 30 esztendeig, erre röviden csakis annyit: ezt ez előtt két hetekkel, mint körömhöz tartozó ténny elvégeztem, ezek közül 300^{at} fel is sze-

Székely határőr gyalogos

reltem, és ha fegyverem volna, egy egész zászlóaljra kitelnének a felszerelendők, a mint értesítettem, Gál Sándor ezredes úr ígérete szerint számunkra 100 darab fegyvert hagyott, melyeknek kiadásáért ezennel felszólítom önéket, úgyszintén azt is tudatom, hogy egy 108 személyből álló lovas csapatot alapítottam,..." Az-az Rauber Nándor egy 108 főből álló szabad lovas csapatot szervezett. K. Horváth János a lovasok számát – a február 20-án írt válaszlevelében – sokallta, mivel azok nagy terhet jelentenek az állam számára. Kifogását azonban Rauber az alábbi sorokkal utasította vissza: „Röviden kívánom eddigi munkálkodásomról értesíteni, hogy az erdővidéki tábor ugyan a háromszéki tábornak egy része. Huszonkét állásunk van, a mit fedezniünk kell, éjjel mint nappal, és ezek között négy, három órai járásra, mit gyalog katonára teljességgel meg nem tehet. Háromszor kellett éjjel változni.” Tehát a lovasok szolgálataira feltétlenül szükség volt. Ugyanakkor Szabó Károly százados érdemeit Rauber az 1849. március 2-án kelt, Csány László országos teljhatalmú biztoshoz írt levelében így foglalta össze: „Háromszék parancsnoksága által e vidékre rendelt lelkes századosunk, Szabó Károly úr erélyessége által oda működött, miként az itt már szinte tévútra vezényelt népet ferde eszméiből kitisztítván, belőle itten egy kétszáznyolcvan főnyi erőteljes gyalog századot, és száznyolc főből álló lovas szabad csapatot alakított, fölfegyverzett, részint szuronyos, részint vadászfegyverekkel, melyeket 60 darabon kívül a szomszéd szász és olá ajkú törvényhatóságokba beütéseink eredményeül szolgáltatottak át.”

Beöthy Ödön

Az 1849-ben alakult szabadcsapatok szervezésének alapjait Kossuth Lajosnak, az Országos Honvédelmi Bizottmány elnökének 1848. december 16-án kelt rendelete rakta le. Ebben Kossuth felszólította a veszélyeztetett törvényhatóságokat, hogy szervezzenek gerillacsapatokat. A részletek a két nap múlva kiadott újabb Országos Honvédelmi Bizottmányi rendeletben jelentek meg. A csapatok vezéreit a főispánok, vagy azok távollétében az alispánok nevezték ki. A vezérek 100–200 fős csapat esetén századosi, 400 fő felett őrnagyi illetményt kapnak. Az így felállított alakulatok nem tartoztak a rendes katonaság közé, de ha más megyében veszélyhelyzet volt, akkor a kormány felhívására kötelesek voltak oda menni. Felszerel-

sükről a jelentkezők maguk gondoskodnak. Feladatuk a gerillaharc, a megszerzett zsákmány őket illette, a szuronyos puskákért és foglyokért külön pénzt kaptak. Hatáskörileg a polgári kormányzathoz tartoztak, hadművelleti területre kerülve azonban kötelesek voltak az illetékes katonai parancsnokoknak engedelmeskedni. Ehhez kapcsolódóan Beöthy Ödön 1849. január 6-án Erdély törvényhatóságai felé bocsátott ki nyílt rendeletet. Eszerint a vadászcsapatokba belépők 5 forint foglalót kaptak, zsoldjuk a sorkatonaságéval megegyező volt. Az alakulatok a katonai törvények hatálya alatt álltak. A belépők vállalhattak mind lovas, mind gyalogos szolgálatot, amennyiben egy csapat létszáma elérte a 100 főt, megalakultnak számított és indulnia kellett a román felkelők ellen. Fő feladatuk az volt, hogy portyázásaikkal a bűnösöket elfogják, a rablott javakat és fegyvereket begyűjtsék. Semmi olyan jogosítványuk nem volt, amely törvénytelenség-re hatalmazta volna fel őket.

Az erdővidéki szabad lovas csapat szervezésére Borbáth László, a II. székely huszárezred őrmestere kapott felhatalmazást az erdővidéki térparancsnokságtól. Munkájában pedig Rauber Nándor támogatta a polgári hatóság részéről. Borbáth László a kezdeti szervezési időszakról egy április végén írt levelében így emlékeztet: „Midőn Erdély kis hazánk a zsarnokság kezébe nyögött, nagyobb része a nyers katonai erő által hódítva vala, bántatlanul, szabadon vala még Háromszék, kinek lelkes fiai a hon oltárára áldozának, mi habár sokba vala, - azon vészes körülmények katonákat igényelvén, főleg lovasság nélkü-

lőzhetetlen volt, szerencsés voltam akkori előjáróktól megbízatni egy szabad lovas csapat alakítására – sikerült is ezen kedves – különben fontos hivatásom annyiban, hogy néhány napok alatt egy kis vidék kebeléből 120 főre szaporodott, – ön sajátokkal szerelven loval, mindennel magokat, s hosszas ideig midőn a közlekedés zárva, honi pénztáraink üresek, segélyt nem kaphatva fizetést is nem vettek...” Szabó Nándor alezredes az április 29-én, a hadügyminisztériumhoz írt levelében pedig az alábbiak szerint foglalta össze a csapat megalakulásának történetét: „...midőn egész Erdély az ármány kezeiben volt, Háromszék lelkes fiai élvezék csak a szabadság drága malasztját. – Azon véstornyosult időkben egy kicsiny vidék kebeléből Borbáth hadnagy, jelenleg kapitány úr alakította, s önmagokéból öltöny, fegyver és lóval felszerelődve tevék a hon aránti kötelességüket...” A csapat tagjai tehát önkéntes jelentkezőkből alakultak, de más soralakulatoknál szolgálók, illetve a 19. és 25. év közötti korosztályhoz tartozó férfiak, akik a honvéd újoncozás hatálya alá estek nem léphettek be. A csapat állományára vonatkozóan Szabó Nándor így fogalmazott: „A vitézek, úgy tisztjei született székelyek” Összefoglalva az eddigieket a lovas csapat Erdővidéken alakult az ottani székely lakosságból. Felszerelésüket és fegyverzetüket vagy saját, vagy Rauber Nándor révén a helyi erőforrásokból teremtették elő, így komoly hiányokkal is rendelkeztek. Kezdetben a fegyverzetük főként lándzsából állt.

Borbáth Lászlót szervezési eredményeinek elismerésül – feltehetőleg az erdővidé-

ki térparancsnokság javaslatára – Bem vezérőrnagy február 22-én hadnagynak nevezte ki.

A frissen szervezett erdővidéki alakulatok március 3-án eredményes harcokat folytattak a Maroshévízen és Kőhalom-székben állomásozó román felkelőkkel. A sikerről Gál Sándor ezredesnek, a Székelyföld katonai parancsnokának március 8-án, Csíkszeredán kibocsátott hirdetményéből értesülhetünk.

E szerint: „Erdővidéken, Baróton százados Szabó Károly úr parancsnoksága alatt állomásozó 1 század gyalogság és 110 láncsával ellátott szabad lovasság j[elen] h[ó] 3-kán a Hévízen, Kőhalom vidékén tanyázó oláh hátrászébeli fegyveres és láncsás oláh sereggel összeütközvén és lőn az ellenségnek vesz-

tesége 120 halott, 1 főtiszt Récse János és a láncsások vezére, az alsórákosi fogadós 2 életben maradt oláhokkal foglyok.

Elfogatott 32 köből gabona, 31 ló és 5 szekér.

Mi részünkről veszteség nem volt.

Fegyverek is számosan fogattak és a posta is sok levelekkel.

Jelesebben kitüntették magokat százados Szabó Károly, hadnagy Vass István és Borbát László, gyalog őrmesterek Uzoni és Bíró és Benedek lovas őrmester.”

A „Benedek lovas őrmester feltehetőleg azonos Benedek Ferenczel a csapat későbbi főhadnagyával. A alakulat létszáma – Gál Sándor ezredes március 20-án kelt jelentése alapján – az alábbiak szerint alakult:

<i>Törzstiszt</i>	<i>Főtiszt</i>	<i>Őrmestertől lefelé</i>	<i>Összesen</i>	<i>Ló</i>
-	1	115	116	116

A BRASSÓI HADOSZTÁLY ALÁRENDELTSÉGÉBEN (1849. MÁRCIUS–JÚNIUS)

1849. március 11-én a Bem vezérőrnagy parancsnoksága alatt harcoló magyar erők bevették Nagyszebent, az osztrák és orosz csapatokat Brassó felé szorították. Bem a Szabó Nándor parancsnoksága alatt lévő háromszéki csapatokat a Tömösi-szorozhoz rendelte. Szabó március 21-én, délelőtt 10 óra körül nyomult előre Felső-Tömös felé a parancsnoksága alatt lévő gyalogsággal és lovassággal. Az utóbbiak között az erdővidéki lovas csapat is ott volt. A győztes ütközet után jelentős mennyiségű hadizsákmány került a birtokába, köztük fegyverzet, ruházat, felszerelés és élelem. A hadizsákmányból „ezen

lovas csapat a hiányzó pokrócz, nyereg, szíjak és új öltönyökkel ellátattak, s ma mondhatni fölszörölve vannak az álladalom terhelése nélkül.”

A győztes tömösi ütközet után a csapat a brassói hadosztály alárendeltségébe tartozott, ezen belül pedig a Szabó Nándor alezredes parancsnoksága alatt lévő, a Tömösi-szoroost biztosító őrség részét képezte.

Az alakulat tagjai április 26-án írásban kérték Borbáth kapitánytól, hogy alakuljanak rendes, 4 év szolgálatot vállaló honvéd csapattehető. Érdemes ezt a kérelmet szó szerint idéznünk, mert sokat elárul a „Borbáth-

Honvéd utász

huszárok” gondolkodásmódjáról és szemléletéről: „Miatán a nemzeti szabadság s’ jól lét s’ hon védelmére alakult szabad csapatok rendes honvédeké alakultak át. Hogy a mi csapatunk is továbbra a szabad nevezetet ne bírja az összes sereg szent akarata hű fiai vagyunk mi is a magyar hazának, hűn akarjuk arányba honfi kötelességünköt teljesíteni. Kérjük kapitány urat, hogy az illető parantsnokság útján rendes honvédi nevezetett eszközölni méltóztasson, mert mi nem a törvényszeréni négy évet, hanem életünket vérünköt áldozzuk a szabadságért, hazáért és a nemzetért. Péterfy Sándor főhadnagy, Benedek Ferenc hadnagy, Gidófalvi Lajos hadnagy, Domoikos Ferenc hadnagy, Nyitrai Áron őrmester,

Buday Károly őrmester, Benedek Elek tizedes, Bertalan István tizedes, Nagy Gergely közvitéz, Barabás Elek közvitéz, Csíki István közvitéz, Tót József közvitéz.”

A kérelmet Borbáth kapitány még ezen a napon továbbította Szabó alezredeshez, az alábbi sorokkal zárva felterjesztését: „Könyörgök ezennel idezárt tisztikarom és vitézeim kérelme következtében is az Alezredes Főparantsnok Urat méltóztasson a Honvédelmi Bizottmánynak fölterjeszteni az Alezredes Úr parantsnoksága alatt álló tömösi, ósántzi, bodzai és töröcsvári határszéleknél örökdő lovas csapatomnak rendes honvédi nevezetet kegyesen eszközölni.” A kérelmet Szabó Nándor – teljes támogatás mellett – április 29-én továbbította a hadügyminisztériumhoz. A csapat rendes honvédalakulattá alakítását az alábbiakkal indokolta: „Ezen csapat teszi a közszolgálatot, szünteleni előőrségi szolgálatokat, portyázásokat a tömösi, bodzai s’ ósántzi parancsnokságom alatt álló végvidéki szorosokon. – Más lovasság itt nincs, e pedig nélkülözhetetlen. – A vitézek, úgy tisztjei született székelyek. – Büszke vagyok én is, mint parancsnok, hasonlólag székely fi, nyilvánítani a Hadügyminisztérium, a haza, a nemzet előtt, hogy ezért-ezért a szabadságért, nemzeti jól-létért nem négy évig szolgálni, hanem: élni! Halni! Készek vagyunk!!!”

A hadügyminisztérium május 10-én kelt átiratában kért állásfoglalást az ügyben Czetz János vezérőrnagytól, az erdélyi magyar csapatok ideiglenes parancsnokától. Az utóbbi a május 18-án kelt válaszlevelében kifejtette, hogy „...a Gränz Systhema (határőrség rendszere – Süli Attila) megszünté-

Brassó a 19. század közepén

vel a székely határőrök is honvédekké alakultak, gazdasági szempontból véve is, hogy több-több külön testületek ne létezzenek, célszerűnek látom azon csapatnak a székely huszárok közé beosztását.”

Azonban a magyar kormány – Gál Sándor ezredes javaslatára – egy új huszárezred felállításáról döntött a Székelyföldön, mely a 19. sorszámot és az Attila nevet viselte. Így a hadügyminisztérium a május 26-án, az erdélyi hadtestparancsnokséghez írt levelében az erdővidéki lovasscapatot is ide osztotta be. Az új ezred kiállítása ellen azonban erőlesen tiltakozott gr. Bethlen Gergely ezredes, a VI. (erdélyi) hadtest lovasságának parancsnoka. Indoklása szerint még a

11. (székely) és a 15. (Mátyás) huszárezredek sincsenek előírás szerint feltöltve és felszerelve, így az új lovas ezred felállításához pedig nincsenek meg a feltételek. Bethlen álláspontját a kormány végül elfogadta, így Borbáth László csapatát a 11. (székely) huszárezredbe integrálták.

A csapat létszámáról – az erdélyi hadtestparancsnokság június eleji kimutatásai szerint – két adat áll a rendelkezésemre: 122 fő, 128 lóval, vagy 128 fő 130 lóval. Szabó Nándor alezredes május 9-én kelt jelentése szerint az alakulat csak szablyával volt felfegyverezve, az új egyenruhájuk készítését a brassói céhek végzik. Jelenleg az állomány többsége polgári ruházattal van ellátva.

A brassói hadosztály tömösi dandárja 1849. június 11-én az alábbi erőkkel rendelkezett:

a) gyalogság:

<i>Alakulat</i>	<i>Harcképes állomány</i>	<i>betegek</i>	<i>hátasló</i>	<i>Beteg hátasló</i>
Tömösi, bodzai, ósánci parancsnokság				
85. zászlóalj				
86. zászlóalj				
82. zászlóalj, 4. század.				
Összesen	1988	96		

b) lovasság:

Erdővidéki lovascapat	125	3	120	10
-----------------------	-----	---	-----	----

c) tüzérség:

<i>Tüzérség</i>	<i>tüzér</i>	<i>lovász</i>	<i>ló</i>	<i>löveg</i>	<i>löveg</i>	<i>üteg</i>
				6 fontos	3 fontos	kocsi
Tömösön	70	21	40	1	7	3

Az erdővidéki lovascapat tisztikara 1849. június 15-én az alábbi személyekből állt:

<i>Név</i>	<i>Rendfokozat</i>	<i>Korábbi rendfokozata és alakulata</i>	<i>Társadalmi helyzet</i>
Borbáth László	főszázados, parancsnok	őrmester, 11. (székely) huszárezred	székely, nemes
Péterfi Sándor	alszázados	főhadnagy, 15. (2. székely) határőrezred	Székely, kisbirtokos nemes
Benedek Ferenc	főhadnagy	nem ismert	székely, birtokos nemes
Gidófalvi Lajos	főhadnagy	nem ismert	székely, birtokos nemes
Damokos Ferenc	hadnagy	nem ismert	nem ismert
Bíró József	hadnagy	nem ismert	nem ismert

Orosz katonai tábor

A legénységi állományról nagyon kevés ismerettel rendelkezünk. Korábban már utaltunk arra, hogy az erdővidéki lovas csapat tagjai kivétel nélkül székelyek voltak, akik saját lóval és lófelszereléssel álltak be az alakulatba. Nem lehet kizárni, hogy Aranyosszék példájára, ahol Csulak Dávid százados a kiszolgált székely huszárokból szervezett egy századot, a Borbáth-csapatba is a korosabb székely huszárok belépése lehetett a jellemző.

A folyamatos határ menti orosz csapatmozgások következtében a Tömösi-szorosban állomásozó alakulatok állandó harc-készültségben voltak. 1849. május közepén Brassóban és környékén elterjedt az a hír,

hogy a kiűzött császári csapatok az oroszokkal együtt visszatérnek, így a határőrizetet Kiss ezredes megkettőzte. 1849. június 14-én Bem tábornok Brassóba látogatott, és megsemmisítette a szorosokban elhelyezett alakulatokat, egyidejűleg elrendelte a fellegrvár megerősítését. Emellett az oroszok a határ mentén rendszeres kémtevékenységet folytattak. A magyar csapatok készen várták az orosz támadást, amelyet hűen tükröznek a csapatok tisztjeinek Kossuth Lajos kormányzóhoz, 1849. június 4-én intézett sorai: „A tömösi, ó-sánczi, bodzai szorosoknál örökös háromszéki székely tábor tisztikarától folyó hó 4-ről következő férfias, s lelkesültsé-

get bizonyító nyilatkozat érkezett az ország kormányzójához (7819:K):

Azon hírre, hogy az orosz hazánkba be-
rontani szándékozik, a tömös, ó-sánczi és
bodzai szorosok főparancsnoka egyikünk
Szabó Nándor alezredes, még pünkösd 1-ső
napján reggel táborba szállítá a rendelkezése
alatt álló egész katonai erőt.

Itt talált bennünket a III. számú, keresz-
tes háborút hirdető hivatalos „Közlöny”, az
orosz hír valósulásán kívül, még azt is látom,
hogy egyik beütési pontul éppen e környék
van kítüzve.

Fölszólítá szeretett alezredesünk egész
tisztikarát, és az egész itt táborban fekvő vi-
téz székely sereget, ha készek vagyunk-e véle
életünk, vérünk áldozattételével biztosítani a
vidéket a muszka beütés ellen? Uram, ön elő-
re tudhatja adott feleletünket, de mi hazafi
kötelességünknek ismerjük azt ismételve ér-
tésére adni.

Táborunk nagy része a sz.tamási ostrom
óta, Jelecsics, Windischgraetz, Simonits,
Urbán, Puchner ellen az egész magyar hazát
körülkerülve összesen 25 ütközetben küz-
dött férfias elszántással szabadságunkért: és
mi most engednők magunkat a már dicsősé-
gesen kivívott célból gyávaóságunk miatt el-
ültetni? Most midőn, ha a muszka e vidéken
betörhetne, legelőbb is öregapáink, magokra
hagyott nőink, szeretett gyermekeink esné-
nek e vad vandálok borzasztó martalékává,
ősi hajlékunk égetetnék fel? Nem, uram le-
gyen ön biztosítva, hogy a muszka e vidékre,
csak holt tetemeinken törhet be.

Június 1-jén a Prévial tetőn hazánk szél-
ső határinál tábori istentiszteletet tartánk,

hol tábori lelkészünk Sükösd Sámuel buz-
dító beszéde után lélekből imádkozók el a
számunkra is megjött országos könyörgést,
minden kebel a haza és szabadság tiszteleté-
re felszentelt templommá változott át.

Alezredesünk ernyedetlen iparral fárad,
a szükséges megerősítetések készítésében
– és mi készek vagyunk, közremunkálunk –
örömmel tűrjük éjszakák, esős napok szigo-
rait a szabad ég alatt, székely vitézeink foly-
tonos zene és táncz között várják a megtá-
madás pillanatját, mely homlokunkra új ba-
bért tüzend.

Kormányzó Úr! Mi üzök ki martiusban ép
e szoroson a muszkákat, és mi leszünk ismét
azok, kik e bérenczeket újból megszegye-
nítendjük.

Számítson ön, kormányzó úr, s ön által a
haza teljes bizalommal ránk. Tuzson János
százados és a 86-ik honv. z. a. parancsnoka.
Semsey Tamás tüzér százados és a három-
szoros üteg parancsnoka. Mara Gábor ör-
nagy és a 85. honv. z. a. parancsnoka. Borbáth
László lovas 1-ső kapitány. Szabó Nándor al-
ezredes, a fenebbi szorosok parancsnoka az
összes tisztikar nevében.”

Természetesen voltak békésebb pillana-
tok is. Április 27-én a hadosztály tisztika-
ra táncvigalmat tartott a városban, ame-
lyen a helyi polgárság is részt vett. Május
2-án Felső-Tömösön a 86. honvédszázlő-
alj zászlószentelésére került sor. Az ünne-
pesség kezdetét ágyúlővések és díszsortűz jelez-
ték, majd Recker Ede helyi katolikus pap és
Baczoni Ádám kisboronyói református lel-
kész közös imát mondott Buda visszafogla-
lásáért. Ezután következett a „a’ tavaly Pes-

Tömösi ütközet (1849. június 19–20.)

ten nyert gyönyörű nemzeti zászló kitűzése”, a zászlóanya özvegy Czetz Jánosné, Czetz János tábornok édesanyja volt. Az ünnepség végén Tuzson János százados, zászlóaljparancsnok megvendégelte a tisztikart, a katonaságot és a résztvevőket. Az ország függetlenségének kimondását május 17-én a város piacterén katonai parádé mellett és ezt követően istentiszteleten ünnepelték meg. Május 22-én pedig a város összes templomában ünnepelték a trónfosztás kimondását, az eseményen a város szenátusa mellett a tisztikar is részt vett. A várost az eseményre való tekintettel kivilágították.

1849. június 19–20-án a túlerőben lévő orosz csapatok Alekszandr Nyikolajevics Lüders, orosz gyalogsági tábornok vezetésével áttörték a Tömösi-szoroson, szétverték a brassói hadosztályt, majd rövidesen elfoglalták a várost. Székely Gergely honvédtiszt így emlékezett a tömösi orosz támadásról: „Mikor a muszkák csatarendbe sorakoztak Szabó Nándor alezredes azzal vett búcsút Kis ezredestől, hogy most az ő feladata következik. Szabó tehát a zászlóalja élére állott...” Az ütközetben hősi halált halt Kiss Sándor ezredes, hadosztályparancsnok, a brassói fellegvár őrsége pedig rövid ellenállás után kapitu-

Tömösi ütközet (1849. június 19–20.)

lált. A hadosztály maradványai Szabó Nándor alezredes és Daczó Zsigmond őrnagy ve-

zetésével Erdővidék felé vonult vissza, majd Nagyajtán keresztül Oklándra érkeztek.

A SZÉKELYFÖLDI HADOSZTÁLY RÉSZEKÉNT (1849. JÚLIUS)

Brassó elfoglalása után Lüders egy 9000 fős hadosztályt küldött Székelyföldre, amely június 23-án megverte a székelyföldi hadosztály egy részét Prázsmár és Kökös között. Így Gál ezredes nyílt parancsot adott ki még ezen a napon, ebben a brassói hadosztály maradványait magához rendelte. Július 2-án Gál megütközött Kökös és Uzon között az orosz utóvéddel, mire a Nagyszeben elfoglalására indult Lüders visszafordult. Ebben az ütközetben esett el a legendás székely ágyúöntő, Gábor Áron őrnagy. A Székelyföldre

betört orosz erőket Bem július 20–21-én kiűzte, majd július 23-án betört Moldvába. Az időközben betört cári csapatokkal Gál ezredes Szemerjánál 23-án döntetlennel végződő ütközetet vívott. A segesvári vereség után Gál ezredes megkezdte a Székelyföld kiürítését és Kolozsvár felé vonult vissza.

Pálmay József szerint a csapat kivette részét a székelyföldi hadosztály főbb ütközeiteiből, úgy mint a július 2-i kökői, és a július 23-i sepsiszentgyörgyi összecsapásokból. Mi ezt a magunk részéről sem cáfolni,

A szemerjai ütközet (1849. július 23.)

sem megerősíteni nem tudjuk. Annyi azonban bizonyos, hogy az alakulat július közepén Erdővidéken állomásozott, mivel ismerjük Borbáth kapitánynak a július 14-én Barótról, az erdővidéki térparancsnoksághoz írt alábbi levelét: „Jelen hó 12^{én} mikor legényem az háti lovomot – mely Csíkba volt – vezetete volna keresztül Miláts erdején ottan tanálta csapatombéli Koltsár Antal és László Ferentzet, hogy egy csapat lovat kerítgetnek s azok közül magoknak ki akarnak lovakot fogni, legényem megszólítá őket, hogy azt ne tegyék, hanem menyenek csapatjokhoz, melyre Koltsár irtóztatólag engemet és Bem altábornagy urat a legmotskosabb szidalmakkal illeté és azt mondá, hogy eő többet magyarnál szolgálni nem akar, mert eő eddig

is németet szolgált, most is megyen oda szolgálatba, ezt nem csak akkor, hanem hazajötte után itten a faluba is beszélte, mely okból ezen egyént mint bujtogató, rossz gondolkozású embert elfogattam és ezennel további rendelkezése végett a Térparancsnokság hatósága alá átadom.” Gál Sándor ezredes, hadosztályparancsnok 1849. július 24-én kelt hadrendjében az erdővidéki lovas csapat 43 fővel és 48 lóval, míg a július 25-én keltben 52 lovassal és 51 lóval szerepel, Péterfi Sándor alszázados parancsnoksága alatt.

Borbáth László a parancsnoksága alatt lévő századdal a székely hadosztállyal vonult vissza, Udvarhelyszéken keresztül Cigányszentgyörgyre, ahol az alakulatát feloszlatta (augusztus eleje).

A SZABADSÁGHARC LEVERÉSE UTÁN (1849–1867)

Borbáth Lászlót 1849 szeptemberében Sepsiszentgyörgyön fogságra vetették, innen azonban kezességével mellett szabadon engedték. Később besorozták a sorgyalogsághoz, azonban a kérelmére a szolgálatot elengedték. Ezután hazatért Bibarcfalvára és a birtokán gazdálkodott.

1851-ben az emigrációban lévő Kossuth Lajos egy magyarországi felkelés előkészítésével bízta meg Makk József tüzérezredesét, aki a székelyföldi vezetőnek Török János marosvásárhelyi református kollégiumi tanárt nevezte ki. Török munkáját Gálffy József ügyvéd és Horváth Károly földbirtokos támogatták. Az összeesküvést a császári hatóságok gyorsan felgöngyöltették, a három vezetőt 1852. januárjában letartóztatták, és a halálos ítélet kimondása után 1854. március 10-én a marosvásárhelyi Postaréten kivégezték. Makk 1852 augusztusában Bukarestből Székelyföldre indította Várady József Hunyad megyei ügyvédet és birtokost, aki főhadiszállását Erdővidéken üttette fel, Bibarcfalva központtal. Elsősorban Csík és Háromszéken akarta a felkelést megszervezni. A Bibarcfalvára érkező Várady tevékenységét jelentős mértékben segítette Borbáth László, aki megbízható futárokat szerzett neki a Bukaresttel való kapcsolattartáshoz, köztük a később kivégzett bibarcfalvi birtokost, Bartalis Ferencet, és a szintén falubeli Szabó Áront és Bogyor Sámuel. Várady Borbáthot Erdővidék járásfőnökévé nevezte ki. Várady a helyiek hathatós támogatása mellett egy 50 fős szabadcsapatot szervezett,

amely a csíkszentimrei erdőbe húzta meg magát. Ide várták a többi szabadcsapatot is, akikkel le akarták rohanni a csíkszeredai és sepsiszentgyörgyi adóhivatalokat, majd a szerzett pénzzel megnövelt csapataival egyesülni szándékozott a Makk vezérlete alatt Erdélybe betörő erőkkel. Kovács István kapitány és kerületi csendőrparancsnok azonban résen volt és gyorsan felgöngyöltette a szalakat. Munkáját több esetben segítette a bizalmatlan helyi lakosság. 1853 októberétől kezdődően a vezetőket elfogták, 1854. április 6-án Váradyt, Bartalist és a mozgalomban kiemelt szerepet játszó Bertalan Lászlót és Benedek Dánielt halálra ítélték. Várady és Bartalis kivégzésére 1854. április 29-én került sor Sepsiszentgyörgyön. Borbáth László halálbüntetését 15 év sáncmunkára változtatták, majd Péterváradra vitték. A továbbszállítására azonban nem került sor, mivel Borbáth a börtönben megbetegedett, így büntetését Péterváradon töltötte. Innen uralkodói amnesztiával szabadult 1857. május 9-én, más forrás szerint 1858. augusztus 21-én, az uralkodó születésnapja által biztosított amnesztia keretében.

A kiegyezés után Bardócz-fiúszék dullójává, azaz járási vezetőjévé választották. Tagja volt a Rikán Belüli (háromszéki) Honvédegyletnek. Emellett 1870. március 5-én reaktívták a Magyar Királyi Honvédséghez, mint tartalékos huszárszázados. Tényleges katonai szolgálatot már nem tett, így 1872. november 25-én szolgálaton kívüli viszonyba helyezték. A személyi lapja szerint összesen

Hirdetmény.

1. **TÖRÖK JÁNOS** Erdélyben Udvarhely Kerületben keblezett Bági születésű 47. éves, református, nős, gyermekei nincsenek; hittani tanár a Maros Vásárhelyi református Collegiumban.

2. **NAGY VÁRÁDI HORVÁTH KÁROLY** Tekei Haraszégytel születésű, 25 éves, református, útlelet, földbírók.

3. **GÁLFY MIHÁLY**, Martonosi Udvarhely kerületi születésű, 37 éves, unitárius, nős, három gyermek atya, országos ügyvéd, és volt szolgabíró.

Mind hármak ellen törvényesen megállapított tény állás mellett törvény előtt tett vallomásokkal fogva helyonyosodott, hogy ők az Erdélyi magyfeljelenésben fellelvezt azon övezsek közöttben, melyet sokott felszámolt Kossuth Lajos Loudonbéli titkos írzegnyok által nyitban felbrevetott, és a melynek főcélja volt a Császári országának Magyarországon, és Erdélyben megkutatásával, és ezen Korona országoknak az ósves Monarchia kötelekeitől elszagatásával egy fennebb írt Kossuth Lajos által miküdenél szabad uralkodást állapítani meg, mint vezényli társulati tagok rézít vettek.

Ezen felszámolt csejzából Torok János meg Julisban 1851-ben Kossuth ügynökével Buzsákkal Tekeken öszvegyelveket tartott, az utolsótól a társulati szabályokat, és más erre vonatkozó iródmányokat átvette, melyek szerint a fegyveres felkelésben helyhezendő Koronaraazgók egyideje titzenek Vidékre lettek volna felosztandók, és a melyek közül Torok János egy Vidéki főnöki állomást azon kötelezettséggel vett által, hogy a felkelés további szervezést, és vezetést ő igaztánlja.

Fennkötözött Torok János a' rea bizott vidéket egyttal kerületekre felosztván, ezekbe a főnökeket kinevezte, ezeket a társulati munkásságra kötelezte, és ezenkívül rendelkezett egy a' forradalmi hadseregnek képzésére, mint a' forradalom kivételére szükséges penz öszvegek mezevezetésére azant.

Megváltotta Kálfondván Torok János, hogy ő Septemberben 1851-ben Kossuth elbrevetett ügynökétől Makkolt, ki akkoron Törökországban mulatot, tudostított, mikép a' forradalom minden vidékben már elinteztetett, az ideiglenes Kormány kinevezetett, Makk hadi vezérek tetteit; miképpen kellessék továbbá a' Székely Földnek katonai Szervezést a' katonai főnökök kinevezésével, és a fegyveres erének képzésével siettetni; miképpen kellessék végre a' társulati levelezéseket titkos lerdorlodok által fenntartani, és minden kerületi főnökökhez eljutni; hogy továbbá ő ezen utatitásoknak megfelelt, és őn állás pontja szerint miküldött; hogy ő October végén 1851-ben egy pesti küldött által értesítetett, miképpen fognak jövendőben a' társulati rendeletek Magyarországon fővárosból Kolozsváron keresztül küldöttni; hogy ő ezant utasítást nyert, miképpen kellessék nekik a' Kolozsvárott lette, társulati tagokkal az öszveköltést felállítandó titkos posták útján fenntartani, és a társulati jelentéseket Pestre megadni; hogy ő mint vidéki főnök alárendelt kerületi főnökökkel szóval és irásban érintkezett, a' szervezést nészert a' harmadik Kerületben, ennek főnöke Gálfi Mihály kálfond tevekényege által sikerrel előmozdította, Gálfiól miküdenél eredményről forma szerinti tárgyi kimutatásokat fogadott el, sőt saját eldmeneteiről is a' Pesti küldöttnek szóval, a' miután a' Magyarországon létező társulati Comitée ezimöt megkapta irásban is tudostított, hogy ő utóljára Januáriusban 1852-ben a' Tordán felállítandó titkos posta tárgyában az a' végre kijelent társulati taggal érintkezett; és hasonló irányban a' társulati jelentéseknek Maros-Vásárhelyi léendő eljuttatása körül a' szükséges intézkedéseket őn maga meg tette.

Horváth Károlyra helybonyult, hogy ő már 1851-ben emissarius Buzsákkal, kinek minőségé, és szabotése elírté eméretes volt, saját kálfond kappangattat, és neki alkalmat szolgáltatott, mála t. i. Horváthnál a' felkelés szervezésére szükséges irományokat megküszítetni; hogy ő maga is ezen munkálatsokban részvett, ezenkívül Kossuth mezevezettügyönde forradalmi merényvett őztrál is előmozdította, hogy annak t. i. Buzsákkának Torókkal egyhenjövetelet saját házában öszközte, és az utolsónak saját uti alkalmatosságát rendelkezése alá adta; hogy ő Toróknak a' székely földön vidéki főnökök lett kinevezetését egész bizonyossággal tudta, a' általa, a' társulati szabályok' alapján Három és Miklosvárszaki kerületi főnökök nevezetett, később Makk által Erdélyben küldött szervezési utasításokat Toróktól megkapta, és ezek' tartalma kivétele körül közremunkált.

Horváth Károly továbbá bevallotta, hogy a' már felhozott Pesti küldöttet magánál szállósaltatta, vele az öszvekövés érdekében érintkezett, ez után a' titkos posták' felállításáról, és a' levelezés módjáról tudomást szerzett; Torok Jánosnak a' Pesti emissariusól átvett titkos kulcsot kezbealtette, saját társulati állomásában hét járást állított fel, ezeket különböző községekre felosztotta, és elfogatóság vidéki főnök Toróktól szóval és irásban közeledett, általánosan cénk buzgalmat, és munkásságot fejtett ki társulati állásában.

Gálfi Mihály illetőleg saját vallamásából bizonyos, hogy ő szogora Torok János által a' megírt forradalmi törekvéséről, és szogorának a' székely földön vidéki főnökök lett kinevezetéséről tudomást nyerve, az öszvekövésben részvetre magát kéznek nyitvánította, a' harmadik kerületi főnökségére, mely Udvarhely és Barozsákkal foglalja magában, lett kinevezetését elfogadta, ezen minőségében tovább miküldött, kerületét 8 járásra osztotta, ezeket községekre kulmbosztotta, a' járási főnököket megválasztotta számban kinevezte, és helyállította, magat a' kezéhez vett társulati szabályokhoz alkalmazta, a' szervezést sietette, és erre az alárendelt társulati tagokat is ösztönözte.

Nyomozott bevallotta továbbá, hogy ő az általa rendelt járási és községi főnökök miküdenél eredményéről az elsőbbsék által irásbeli tárgyi kimutatásokat fogadott el, és az öszvekövés eseményeiről, mely a' 4-ik járásban tetemes eredmény volt, saját körben vidéki főnök Torok Jánosnak jelentéseket tett, általán pedig bekövetkezett letartoztatásig mind az alárendelt organumaival, mind a' vidéki főnökökkel az egyesülés céljára szóbeli és irásbeli értekezést folytatott.

A' dolog ezen állásában a' törvényesen lejárótól hadi törvényszéki nyomozás alapján 1853-ban October 11-ken hozott egyhangú ítélet által Torok János, Horváth Károly, és Gálfi Mihály főmegárfalasi büntért az Vidék hadi törvényeik alapján, és ennek a' katonai büntető törvény könyv 61-dik cikkével kapcsolatban, valamint az 1849-lik évi Julius 1-est napján az országban közönségesen kihirdetett Proclamatio 1. §. értelmében kötél általi halálra ítélteték, mely büntetés folyó évi Februarius 18-ról költ legfelsőbb leírat, és folyó évi Marius 3-ról költ bírói felszámolt megérített következésben az ítéletnek szabálszerű kihirdetése után a' mezevezett három törvényesen nyomozott egyezken a' mai napon vgrehalottat.

Közbirrétetett Maros-Vásárhelyt Martius 10-én 1854

A' nagy Szebeni cs. kir. Hadi Törvényszék nevében a' M. Vásárhelyi ítéletet előző cs. kir. katonai vidéki Parancsnokság által.

Török János, Horváth Károly és Gálfi Mihály halálos ítélete (1854. március 10.)

Pétervárad

21 év, 6 hónap és 4 napot töltött el katonai szolgálatban.

A járási hivatali teendői mellett az érdeklődése a történelem felé fordult. Az Udvarhely megyei Dák várak után az Erdélyi Múzeum Egyesület megbízásából kutató Dr. Téglás Gábor 1894-ben találkozott Borbáth Lászlóval, amelyről így emlékezett: „Az öreg Borbáth László nyugalmazott honvédszázados és 1869-beli dullor (szolgabíró) szerencsés valék még Bibarczfalván kikérdezhetni az 1869-ben szintén nagy hírre jutott sírleletek felől. Köztudomás szerint ugyanis ismét

a Bibarczfalva és Bardocz közti fennsíkon 8 sírt ásattak volt fel. Az ásatást éppen Borbáth László kezdte s utóbb Finály Henrik is kiszállott oda a Múzeum-egylet megbízásából. A Borbáth László által felásatott sírok mindenikének oldalfalait lapos trachyt vagy trachyttufa kőlapok képezték. Egy kőlap az ágyazatot, kettő hosszabb és kettő a két rövidebb oldalt fedte s felül egy hatodik fedőlap az egészet bezárta. A kőlapok terv szerint valának kiformálva, széleiket kinagyolták s annyira ügyeltek az összeillesztésre, hogy még az éleket is letapasztották. Tehát

valódi kőszekrény sírok valának. Borbáth László e kölemezekből többet házához vitétt s lépcsőül, udvari asztalul alkalmaztatott. A két legjellemzőbbet le is mértem. Mindkettő fedőlap volt. A trachyttufából durván kinagyolt hosszabb, 22 m. hosszú, 0.52 széles és 0.09 vastag. Ez egy hatalmas sírt fedhe-

tett. A másik hossza 1.6, szélessége 0.65, vastagsága 0.10. Anyaga trachyttufa, mely azon a vidéken padokban, táblákban alakult ki és könnyen fejthető.”

Borbáth László 1898-ban hunyt el, a sírja a bibarcfalvi református temetőben található.

ÉMLÉKEZETE

Borbáth László 1848–49-es szereplése még életében megörökítésre került. Orbán Balázs a Székelyföld leírása című művének a Barcaságról szóló VI. kötetében, a tömösi események ismertetésénél utalt Borbáth csapatára. Első életrajza Nagy Sándor hídvégi református lelkésznek Háromszék 1848–49. évi történéseit feldolgozó, 1895-ben kiadott monográfiájában jelent meg. A bevezető fejezetben már utaltunk arra, hogy Benedek Elek az „Édes anyaföldem” című kötetének V. fejezetében utalt Borbáth Lászlóra, illetve testvéreire, a Várady-féle összeesküvést felelevenítő Borbáth Sámuelre. Rövid életrajzát találhat-

juk még Pálmay Józsefnek az Udvarhelyszék nemesi családjait, Bona Gábornak a szabadságharc hadseregének századosait, Demeter Lászlónak az Erdővidék 1849–49-es történetét, illetve Nagybacsoni Molnár Ferencnek az erdővidéki származású tábornokokat bemutató műveiben.

2009. október 23-án társadalmi összefogás keretében Borbáth László és feleségének szétmállott sírkeresztje helyett egy új került elhelyezésre és felavatásra. A falu lakossága rendszeresen tart megemlékezéseket Borbáth Lászlónak, Kossuth Lajos erdővidéki kapitányának sírjánál.